

Hatásköri és illetékességi ésszerűtlenségek.

A racionizálás jelszavának indokolt divatja idején, a többi között lehetetlen észre nem venni, hogy a hatósági, hatásköri és illetékességi szabályok mennyire nem kimélik a jogkereső közönségnek sem a költségét, sem a fáradságát. Egyetlen pillantás a hatásköri és illetékességi döntvénygyűjtemények végtelen sorozatára, mindenkit meggyőzhet arról, hogy ezen a téren egészségtelen állapotok uralkodnak. Még az egyoldalú jogászi lelkiismeret sem tűrheti már nyugtalanság nélkül azt, hogy nem ritkán évekig tartó hercehurca után és vagyonokat felemészítő költségek árán lehet csak a kezdet kezdetéhez, vagyis annak a biztos tudomáshoz eljutni, hogy az ügyes-bajos ember mely bírósághoz, vagy hatósághoz forduljon panaszával. A jogászi elme örömet lelheti ugyan a gondolatoknak abban a sziporkázó játékában, amely a jogi szempontok szövevényes ékességeit ragyogtatja, de a jámbor jogkereső a legmagasztosabb jogi elvek 100 %-os érvényesülésében sem találja meg a számadását, ha az eszmék diadalához csak évekig tartó és zsebbe is vágó kálváriajárás útján juthat csak el.

Valóban gyönyörű az az alkotmánybiztosíték, amely szerint senkit illetékes bírójától elvonni nem szabad, de ha ennek az elvnek a tiszteletbentartása a gyakorlati célon túlmenően babonás félelemmé fokozódik, akkor az alkotmánybiztosíték könnyen csapássá fajulhat. Az a szörszálhasogatás, amely a bírói hatáskör és illetékesség szabályozásán, valamint széleskörű jogorvoslati rendszerén végigvonul, még akkor is túlzás és kicsinyeskedés volna, ha minden ember mellett testörként saját-külön „házi” bíró működne és életkérdés volna, hogy kevésbé megbízható elem ezt a szerepet ne bitorolhassa. Amde tudjuk, hogy az a hatáskör, amelyet hajdan az „illetékes bíró” gyakorolt, ma már nem egy bírói személy kezében összpontosul, hanem egy-egy emberre vonatkozóan is a különféle és különböző helyeken székelő bíróságok egész sorozata között oszlik meg és többnyire a véletlentől függ, hogy azok közül a bíróságok közül, amelyek hatáskörét és illetékességét a perrendtartás lehetővé teszi, melyik bíróság és e bíróságok melyik bírása fog eljárni. Minthogy eszerint nem létezik testhezszabott bíró, hanem csak bírósági típusok és e bíróságok szervezétében azonos képesítéssel rendelkező bírák vannak, ennél fogva a bírósági hatáskörre és illetékességre vonatkozó jogviták jelentősége összezsugorodik és a bíróságok között nincsen olyan lényeges különbség, amely késhegyig menő har-

cot tenne indokolttá az egyik bíróságtól a másikhoz való menekülés érdekében. Azt is figyelembe kell venni, hogy a mai közlekedési viszonyok mellett a helyi távolságok már alig játszhatnak szerepet és hogy a bírói hatáskör vagy illetékesség ellen emelt kifogás a legritkább esetben alapszik azon a meggyőződésen, hogy más bíróságnál a per alaposabb és előnyösebb elbírálása remélhető. Akárhány pergátló kifogásnak nincs más szülőoka, mint az, hogy a perrendtartás azt lehetővé teszi.

A hatásköri és illetékességi jogvitákat szigorú korlátok közé kell szorítani és a vonatkozó szabályokat mindegyik előtt meg kell szabadítani azoktól a határozatlanságoktól és kétértelműségekkel, amelyek egyrészt az eligazodást nehezítik és másrészt alapot nyújtanak az akadékoskodásra. Az távolról sem olyan nagy baj, ha néha-néha illetéktelen bíró ítélezik, mint ha a hatásköri és illetékességi jogvitának vége-hossza nincsen. A bonyolult szabályozást még azon az áron is mellőzni kell, hogy a leegyszerűsítés folytán a hatáskör és illetékesség alapelvei nem érvényesülhetnek hajszálnyi pontossággal. Inkább meneküljön a jogász túlbuzgalomtól üldözőbe vett 100 ártatlan, sem hogy egy bűnös a törvény védelme alatt szabadon kitombolhassa szálmacséplési szenvedélyét.

A hatáskör és illetékesség kérdésének lehetőleg a tárgyalás kitűzése előtt kellene véglegesen tisztázódnia és későbbi vitának csak abban a ritka és kivételes esetben lehet helye, ha olyan cél megvalósításáról van szó, amelyet szem elöl téveszteni semmi körülmények között nem szabad. A tárgyalás kitűzése után legföljebb azokban az esetekben szabad hatásköri és illetékességi vitát megengedni, amely esetekben a rendes bírói hatáskörtől és illetékességtől eltérésnek helye nem lehet, de ezeket az eseteket is sokkal szűkebb körre kell szorítani, mint amilyen kört az érvényben levő szabályok, a föltétlen szükségesség határán messze túlmenően, megállapítanak.

A hatásköri és illetékességi szabályok megreformálása kapcsán megfelelő korlátozásra szorulnak azok a szükségtelen jogorvoslati lehetőségek is, amelyek hatásköri és illetékességi jogviták tekintetében divatosak.

Főlöszlegesen különösen a jogorvoslat megengedése abban az esetben, ha a bíróság megállapította saját hatáskörét és elutasította az arra alapított pergátló kifogást, hogy a kérdéses jogvita elbírálása a közigazgatási hatóság hatáskörébe tartozik. A jogviták eldöntése általában bírói föladat és a bírói ítélet a közigazgatási döntésnél erősebb biztosítéknak tekintendő. Ennélfogva nem dülne össze a világ és még az úgynevezett jogrendnek sem történne baja, ha nem lehetne

jogorvoslattal megtámadni azt a bírói határozatot, amely közigazgatási hatóság elé tartozó ügyet tévesen vonna bírói elbírálás alá.

A racionalizálás elemi követelményeibe ütközik az a jelenlegi jogállapot is, amely szerint nincs gátja a jogvitának és a jogorvoslatnak akkor sem, ha egyedül arról van szó, hogy az a bíróság ítélkezzék-e, amelynél a peres felek már együtt vannak, és amely már foglalkozik az ügygel és bizonyos előkészületeken már túl van, vagy pedig a felek utazának más bíróság székhelyére, ahol mindent elülről kell kezdeni.

Az idézés kibocsájtása előtt mindenesetre gondos körültekintés szükséges abból a célból, nehogy valaki illetékes bírójától elvonassék, de a bírói hatáskör és illetékesség megállapításának nem szabad akadékoskodássá fajulnia és a szabályozásban valamint a bírói eljárásban annak az arány középútnak kell kiépülnie, amely egyrészt a bírói hatáskör és illetékesség alapelveinek az érvényesülését, másrészt pedig a jogkeresés akadálytalanságát a lehetőségig egyformán biztosítja.

A jogorvoslatnak a bírói hatáskör és illetékesség kérdésében szűk határok közé szorítása és kizárása természetesen azt az aggodalmat kelti, hogy súlyos hátrányok keletkezhetnek abból, ha a felsőbb bíróságok és különösen a legfelsőbb bíróság el volnának zárva attól, hogy hatásköri és illetékességi jogvitákban szavukat hallathassák és az igazságszolgáltatásnak helyes irányt szabhassanak. Kétségtelen, hogy a legfelsőbb bíróság útmutatása a judikatura egyik terén sem nélkülözhető, de ennek a nélkülözésnek nem kell bekövetkeznie, mert a legfelsőbb bíróság a jogegység, jogalkalmazás és jogalkotás tekintetében hivatását akkor is hiánytalanul töltheti be, ha konkrét jogesetektől elvontan és jogorvoslatoktól függetlenül nyilvánítja álláspontját a bírói gyakorlat irányítása céljából. A legfelsőbb bírósági döntvényalkotásnak nem elengedhetetlen feltétele a konkrét jogeset elbírálása és a felek jogorvoslata.

A legfelsőbb bíróság egyesek kálváriajárása nélkül is kellő befolyást gyakorolhat a helyes bírói gyakorlat kikristályosodására.

Dr. Alföldy Ede.